

Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek.

Spisal V. Bežek.

Moja iz »Ljubljanskega Zvona« ponatisnjena razprava o našem bodočem oficialnem pravopisu je izzvala dva krepka odgovora. Oče Stanislav Škrabec ji je privoščil »platnice« cele številke svojega »Cvetja« (XIX, 2); tudi v 3. številki istega letnika je menda nekaj trpkih besed izgovorjenih na mojo adresu, in konec številke je celo posvetil verzificirano, da ne rečem poetično satiro — žal, da je jezikoslovni lajik ne bo razumel brez učenega komentarja. Prof. dr. K. Štrekelj pa je počastil mojo brošurico v »Domu in Svetu« (Kritika in biblijografija, str. 572.—576.) z odgovorom, ki je nova priča njegove temperamentnosti. Izšla pa je prof. dr. K. Štreklja kritika tudi v ponatisku.

Menda bodo čitatelji le odobraval, da na »epitheta ornantia« obeh odgovorov, ki lete name in na moje somišljenike (»negodna gospoda«, »masa slabo poučenih učiteljev«, »psevdo-filologi«, »gigerli«, »ničevdedci časnikarski«, »znanstvena laž in podtikanje«, »dr. Žveplo«, »ohola gentry«, »philoxera philologica«, »znanstveno sleparstvo« . . .) nič ne reagiram. Zavrnuti pa moram vsekakor očitane g. Škrabca, da »je moje stališče natorno na njemu nasprotni strani, zato ker so tam moji kolegi, moji predstojniki«. Da naši predstojniki »elanje« že mnogo let zahtevajo, o tem meni ni nič znano; baš narobe: ker je »Slovenski pravopis« bil naročen z višjega mesta in je izšel v c. kr. zalogi šolskih knjig, tedaj je verjetno, da so zanj na višjem mestu ugodne dispozicije; in v istini se čujejo glasovi, da se uradna potrditev samo zategadelj ni takoj izvršila, ker se je iz Ljubljane »nepričakovano zabliskalo in zagrmelo«, in baje da se odobritev dotlej ne izreče, dokler se ne pomirijo duhovi.¹⁾

¹⁾ Še hujši očitek je zadel pokojnega dr. Oblaka. O. Stanislav pravi, da bi bil jaz moral Oblaka nekoliko drugače razumeti, češ: »Oblakovi nazori tudi meni niso bili neznani. Njegov cilj je bila vseučiliška stolica in učenjaška slava; za naše knjižne slovenščine razvitek in napredek je bil hladan bis ans Herz hinan, torej seveda tudi za moje „reformne“ . . .« To je silno ostrá obsodba! V obrambo pokojnikove časti, ki je ž njo hudo zadeta, bi bilo želeti, da se razveljavi ta obsodba s pristojne strani.

»In merito« je moj zagovor pač lehak. O. Škrabec kakor tudi g. dr. Štrekelj vztrajata v pravopisnem vprašanju oba na svojem zgodovinskem stališču, in ž njega udrihata pó meni, ki stojim na bistveno drugem stališču. Morala bi me pobijati z mojega stališča, z mojimi načeli, ali pa dokazati, da je moje stališče krivo; le-tega pa nista storila. Boj z različnih stališč in z različnimi načeli pa je nezmyseln: *contra principia negantes non est disputandum!*

Jaz pa sem izkušal dokazati, in mislim, da sem tudi dokazal, da naš pravopis prav kakor nemški ni niti izključno fonetiški niti etimološki niti zgodovinski, nego da treba vpoštevati tudi četrti faktor: pravopisno rabo — *usus* — ter sem natančneje opredelil pojem pravopisne rabe. Zato sem žel samo roganje in ironijo. A s kritično analizo se moje opredelitve pojma pravopisne rabe nobeden obeh nasprotnikov niti dotaknil ni.

Je pač resnica: brezkončno jezično in peresno bojevanje nastane, ako nasprotniki z isto besedo spajajo različne pojme. In kako zelo se izpremeni vsebina, pojem iste besede v stoletjih in celo v desetletjih! Baš naš slučaj je tak. Vsa naša polemika — sodim — izvira odtod, ker si nismo edini glede pojma knjižnega jezika.

Velikanski korak stori narod, kadar stopi v politično življenje, ko se prizna njegovemu jeziku ravnopravnost ne samo v cerkvi, ampak tudi v šoli, v uradu, ko njegov jezik neha služiti samo potrebam vsakdanjega življenja ter se prične uporabljati tudi v vzvišene kulturne svrhe: na govorniškem in gledališkem odru, v sodni dvorani in v parlamentu ter v raznih narodnih in političnih zastopih. Priznati je treba, da se bistveno predrugači, če se narod dvigne na to stopinjo, tudi pojem knjižnega jezika njegovega; priznati je treba, da je tudi nam Slovencem knjižni jezik izza leta 1848., ko so nam jeli drobiti mrvice političnih pravic v uradu in šoli, celo drugo orodje nego nam je bil — recimo v 17., 18. in v prvi polovici 19. stoletja — v Rogerijevih, Basarjevih, Pohlinovih in drugih nabožnih in praktičnim svrham namenjenih knjigah in tudi v Vodnikovih in celo — križajte me! — v Prešernovih pesmih. Pred političnim osamosveščanjem narodovim je knjižni jezik posameznikom, ki stoje visoko nad maso narodovo, ugodno sredstvo za dozezanje posebnih, bodisi materialnih, bodisi tudi idealnih smotrov; verski moment igra tu prevažno ulogo. Prešeren je pel dovršene slovenske pesmi, a korespondiral je z Vrazom — nemško. Ko se je naš narod politično predramil in osamosvojil, šele tačas je postal naš knjižni jezik pravo duševno orodje, rabeč najpreje narodnim

voditeljem in izobražencem, pozneje pa vedno širšim masam, vzgojenim v ljudskih šolah, povsod ondu, kjer se je preje ščeperila tujščina.

A pri tem velikanskem koraku, ki ga napravi knjižni jezik, prestopajoč iz tesnih mej nabožnega in niskopraktičnega slovstva na veliko poprišče praktične pismene in ustne rabe, v vseh onih slučajih socialnega in političnega življenja, kjer je preje gospodovala tujščina — pri tem orjaškem koraku, vprašam, ali ni celo naravno, niti ne more biti drugače, nego da si knjižni jezik pribavi obilico novih sredstev, besed, izrazov, fraz, ako naj povoljno ustreza mnogoterim novim nalogam. Množino novih sredstev si je morala torej pribaviti tudi knjižna slovenščina in si jih je tudi — pri onem prehodu iz knjige v življenje. Preporoda narodovega neizogibna posledica je bil preporod knjižnega jezika; obojni preporod je tako tesno spojen, da se drug brez drugega niti misliti ne da. Kdo bi torej hotel ali mogel primerjati knjižno slovenščino izza l. 1848. s knjižno slovenščino prejšnjih dob, pa naj bi obsegala še več stoletij nego jih?! A gg. Škrabec in Štrekelj merita obe po istem učenjaškem vatlu, popolnoma prezirajoč dejstva, ki niso bila samo realno-zgodovinskega, ampak takisto tudi jezikovno-zgodovinskega pomena.

Vpoštevajoč velikanski razloček med obema, se ne bojim izreči, da knjižnega jezika v ožjem zmyslu pred l. 1848. res nismo imeli, pa naj mi tudi g. dr. Štrekelj očita, da napeljujem s to trditvijo vodo na mlin najhujših naših nasprotnikov. Sicer pa menim, da nam konstatovanje te resnice prav nič ne škodi; kajti ako oni, ki nam odrekajo in kratijo narodne pravice, ne bi imeli drugega orožja proti nam na razpolaganje, nam tudi ona pretveza ne bi nič škodovala. In tudi to se drznem izreči, da naše slovstvo, kolikor ga je absolutne, samoobsebne vrednosti, je skoro vse izza one male dobe po l. 1848., in še največ ga je izza še bolj majčkine dobe po l. 1870., in njega stvaritelji so z velike večine »gigerli«, dočim so vsi knjižni proizvodi onih dolgih 300 let komaj »en malo branja vredni« našim filologom.

A sedaj nastane prevažno vprašanje: Kdo je provzročil, pospešil in izvršil dvojni preporod našega naroda in našega knjižnega jezika? Kdo je le-temu pomagal vstati iz mrtvih knjig ter postati vsestranski sposobno sredstvo za ljuti boj, ki smo ga morali biti v dosego političnih in socialnih pravic? Mari naši slovničarji in »kranjski klasiki« tiste praktične vrste, kakršen je »pisar« v »Novi pisariji« Prešernovi, ki se jim je z nezmotljivim Kopitarjem vred zdela celo »Kranjska Čbelica« pregosposka, češ, da je kmetje ne bodo razumeli? Ali pa

morda »kmetiški narod«, ki je bil pred l. 1848. še večinoma nevešč pisanju in branju, in kateremu Prešeren ni delal krivice, ko je napisal pereče verze o rovtarskih Atenah? Ne! Tiste kmetiške mase bi še dalje dremale in bi bile še dalje kakor čreda na povodcu naših narodnih nasprotnikov; saj še dandanes nimajo samostojne politične razsodnosti. Nego zasluga iniciative narodnega gibanja gre pri nas kakor pri drugih narodih edino le naši od zaščitnikov »Slov. pravopisa« toliko prezirani in psovani buržoaziji. Iz buržoazije, iz »ohole gentry«, iz »negodne gospode« so se rekrutirali naši narodni buditelji in roditelji, ki so izkušali vzdramiti narod iz političnega mrtvila ter mu priboriti mrvico enakopravnosti. In ker je tačas silno primanjkovalo narodnih delavcev, oni narodnjaki niso bili samo politični prvoborniki, nego, kakor pravi nekje Stritar, čutili so dolžnost, biti tudi narodni umetniki, pesniki in pisatelji. A ne samo to: bili so tudi jezikotvorci — »psevdofilologi« seveda; kajti imeli so pač veliko dobre volje in rodoljubja, a bore malo jezikoznanstva, bodisi teoretičnega, bodisi praktičnega. Kdo bi jim to tudi zameril, ko je bil ves višji pouk nemški in je bil vsak količkaj izobražen Slovenec po šolah kolikor toliko ponemčen. A jezikotvorci so naši prvoborniki morali biti, hočeš nočeš, kajti v ljutem boju za narodno enakopravnost so naši nasprotniki stoletne krivice, ki so nam jih delali, zagovarjali baš z ozirom na naš »rovtarski« jezik, češ, da ni sposoben za višje kulturne namene, za rabo v višjih šolah in na vseučiliških stolicah, za sodno dvorano in parlament, za gledališče in salon. In ti očitki — bodimo odkritosrčni — niso bili baš neopravičeni; kajti naš knjižni jezik dotlej ni bil zapustil tesnih okov knjižne zaduhlosti, in nedostajalo mu je najpotrebnejših kulturnih izrazov, in treba jih je bilo ali na posodo vzeti od »bratov Slovanov« ali pa iz »prsta izsesati«. Kdo bi se torej čudil, da je zašla tačas v našo knjižno slovenščino mnoga nerodna skrpanka in neokretna skovanka in mnogokako neorgansko zmašilo. Tudi izposojevanje iz slovanskih narečij (»hrvatenje«!) se je vršilo brez pravega načrta, brez temeljitega znanja domačega jezika in njega odnošajev do bratskih jezikov.

Med one pregrešne jezikotvorce, ki so tačas pomagali kovati novi knjižni jezik, je šteti seveda tudi »časnikarske ničevdedce«, ne samo ustanovitelja »Novic« in njegove sodelovalce, nego tudi poznejše žurnaliste, zlasti izdajatelje prvega dnevnika, za katerega požrešne predale je bilo treba pisati hitro, brez mnogega premišljevanja o dnevnikih dogodkih in najnovejših pojavih in prikaznih narodnega in svetov-

nega življenja. Bridko so občutili tedaj naši rodoljubni, toda »ničvedni« časnikaarji bedo našega jezika; toda narodni ponos in politična previdnost sta jima branila, priznati to bedo, in tedaj so delali, kakor sveti Matija, ki »led razbija, če ga ni, ga pa naredi«. Sila kola lomi, in tako so si morali tedanji žurnalisti, jezikoslovci »invita, Minerva« marsikaj »izmisliti«. A kje so bili tedaj slovenski filologi, da bi dajali dobre svete pri izpopolnjevanju jezika, in koliko so pripomogli k praktičnemu jezikotvorstvu, ki je bilo tedaj neizogibno? Kako je Levstik, imajoč tedaj v zakupu znanstveno slovenistiko, z visokega kritičnega stolca mojstroval Jurčiča, ki je v potu svojega obraza moral često fabricirati nove izraze in fraze, o tem nam je podal Levec (v »Zvonu« l. 1888. na str. 424.) preznačilno sličico, ki bistro razjasnjuje razmere, v katerih se je razvijal naš knjižni jezik v zgoraj omenjenem ožjem zmislu. V »spominih o Josipu Jurčiču« pripoveduje Levec na mestu rečenem o zasebnih odnošajih med Jurčičem in Levstikom in njiju gostilniških sestankih v »narodnem hlevu« . . . »Levstik naju je sprejel«, piše Levec, »kakršne je bil ravno volje. Časih ga je bila sama prijaznost, beseda je dala besedo, in v prijaznem razgovoru je minil dolgi zimski večer. Časih je bil pa slabovoljen in je zarohnel na Jurčiča: No, kdaj boš že jenjal v »Slovenskem Narodu« germanizovati narod naš? Kaj še ni dovolj ponemčen, da ste ga začeli še s slovenskimi listi nemčiti? Ti si zdaj največji germanizator na Kranjskem. Nemški misliš, slovenski pišeš.« In usula se je na Jurčiča dolga vrsta germanizmov, katere je Levstik nabral iz »Slovenskega Naroda«. Jurčič ga je potrpežljivo poslušal, ali pa ga je zavrnil: »Kaj ti veš, kako se piše in ureja dnevnik, kateremu moraš biti sam urednik, sam pisatelj, sam korektor! Potem pa tehtaj in preišluj posamezne besede! Kako pa si ti urejal tistega »Napreja«? Po cele dolge dni si tičal v pisarni, da si s trdom skrpal na teden po dve ubogi številki malega formata. Potem je bil list lahko dobro pisan. Na mojem mestu bi pa ti v enem tednu omagal ali bi pa ne pisal nič bolje, nego pišem jaz.« Tudi kar Levec dalje pripoveduje o Levstikovih očitkih zaradi jezikovnega pačenja Jurčičevega, je jako poučno.

Ali je možno še bolj drastično dokazati, kolik vpliv so imeli baš »časnikarski ničvedci« na razvoj našega knjižnega jezika v zgoraj označenem pomenu? Baš oni so nam marsikatero spako v jezik »zapljunili«, kakor bi tako lepo lahko rekli po Levstikovo, in marsikatero samovoljnost »iz prsta izsesali«, kakor bi rekel gospod dr. K. Štrekelj. In njih »izmišljenine« niso ostale na papirju, kar se

dogaja neovrznim zgodovinskim resnicam naših jezikoslovcev, ki imajo usodo nesrečne Kasandre, da njih prorokovanja nihče ne mara poslušati — nego tiste izmišljenine so šle in še hodijo med narod, se čitajo dan na dan, in »po lastnosti, po kateri smo z opico v rodu,« so se jih poprijele pišoče mase, t. j. velika množica tistih Slovencev, ki pišejo zgolj iz potrebe, ne za zabavo in učenjaški šport, ali pa si s pisanjem celo služijo kruh, a se ne utegnejo baviti s slovniškimi teorijami niti nimajo samostojne sodbe o slovniških stvareh. Med »pišočimi masami« je res prebito malo našega »kmetiškega naroda«, ki do današnjega dne pri nas bore malo čita, a še manj piše in kvečjemu tako piše kakor korporal Godrnjavček imenitnega spomina, a del naroda so pa pišoče mase vendarle, dasiravno so se morda po bivanju v mestih in v ponemčenih šolah kolikor toliko izneverili pristni kmetiški govorici ter se na šolskih klopeh navzeli morda celo nekaj jezikovnih izmišljenin. In te pišoče mase — oj nesreča! — se nič ne brigajo za platnice »Cvetja z vertov sv. Frančiška« niti za pravopisne podlistke »Slovenčeve« in slede rajše — horribile auditu! — časnikarske ničevdedce!

In te »pišoče mase« so akceptirale »bralca« po vzgledu časnikarskih ničevdedcev, a ti zopet baje po Levstikovem priporočilu, kakor meni dr. K. Štrekelj, vkljub prigovorom Cigaletovim in Marnovim in pridržali so ga tudi potem, ko so odklonili večino drugih Levstikovih reformatorskih poskusov.

»Pišočim masam« se je pridružila seveda tudi masa »slabo poučenih« učiteljev. In ker je vzgoja vsega slovenskega rodu kolikor toliko v njih rokah, tedaj se ni čuditi, da je večina pišočega in beročega slovenstva na srce pritisnila bralca. — In pogubljivi vpliv »slabo poučenih učiteljev« na slovensko »gentry« in morda celo na kmetiško ljudstvo, vsaj glede pravopisa, je zlasti vzkipeł izza l. 1870., ko je državni ljudskošolski zakon stopil v praktično veljavo z uredbo šol in pouka po ministrskem ukazu z dne 20. avgusta l. 1870. ter so se po njej presnavljale stare šole, ustanavljale nove in se je množila ž njimi vred masa slabo poučenih učiteljev. Dobrodejne posledice novega zakona niso izostale, med drugimi tudi silno naraščanje čitanju in pisanju večjih ljudi. Najboljši vidni dokaz za to naraščanje v nas Slovencih je nepričakovani razvoj našega časopisja izza l. 1880. Morda je po tem razmotrovanju tudi g. dr. Štreklju jasno, za kaj meni poleg l. 1848., ko se je jel naš narod politično in socialno probujati, velja zlasti l. 1870. kot mejnik one

dobe, v kateri je šele možno pri nas govoriti o kaki pravopisni rabi.

Sedaj pa, ko sta pojma piščočih mas in pravopisne rabe jasno opredeljena, se usojam vprašati: kaj znači nasproti pravopisni in (bodi takoj rečeno!) tudi pravorečni rabi zadnje, četudi še tako »majčkine« dobe izza l. 1870. oni starejši, četudi tristoletni pravopisni usus, ki je tak kakor strah, t. j. v sredi votel, a okolo kraja ga nič ni, ko so redke nabožne knjige čitali redki čitanja zmožni izvoljeniki, a ni slovenski pisal niti pisati znal nihče razen duhovnikov in redovnikov? O pravorečni rabi knjižnega jezika v onih tri sto letih pa celo ni, da bi govoril, ko se naš knjižni jezik nikjer ni govoril, ko se je gotovo celo v cerkvi razlegal samo dialekt.

Toda ne samo pri ustanavljanju današnjega knjižnega jezika in njega pravopisa so igrali »časnikarski ničevdedci« in »psevdofilologi« ter njih »slepi privrženci« prevažno ulogo »na škodo resnice«, nego tudi pri ustanavljanju pravorečja. Ko so l. 1848. Slovenci z drugimi narodi vred jeli stopati na dan ter se trudili našemu jeziku izvojevati vsaj nekoliko ravnopravnosti povsod v javnem življenju, tedaj je postalo pereče tudi vprašanje o pravorečju. Da je treba za nastop v zbornicah, šolah, na govorniškem in gledališkem odru olikane govorice, ako se nočemo smešiti pred našimi nasprotniki, ki so nam vedno očitali, da je naš jezik samo za kmeta, to so naši ljudje živo čutili ter so jo za silo tudi takoj ustanovili. A trudeč se dokazati, da imamo tudi »gosposki« jezik, s katerim si upamo nastopiti kjerkoli, tudi v salonu, so morda res prekoračili semtertja meje ter se »spakovali«. »Extrema se tangunt«, in dočim so preje naši inteligentniki v olikani družbi govorili ali v narečju, pa le bolj poredko, za parado, da so kazali svoje rodoljubje — ali pa, kar je bilo bolj navadno, v nemščini — se je sedaj čulo po naših čitalnicah, v gledišču itd., včasih res neko afektirano, nenaravno, prisiljeno izgovarjanje in naglaševanje. Toda vsak ekstrem trpi samo nekaj časa, in tako se je tudi naša gosposka govorica sčasoma po praktični rabi otresla tistih spak ter ubrala in si utrdila neko srednjo pot, tako da je tudi v tem pogledu kolikortoliko utrjen ortoepski »gosposki« »usus«, in smeši se v olikani družbi tisti, ki misli, da sme in mora povsod tako govoriti, »wie ihm der Schnabel gewachsen ist«, češ, da se sicer spakuje. Tako je čisto naravski, zgodovinski nastala tista »spaćena«, recte: olikana govorica, in tako »spaćeno« govorico imajo vsi omikani narodi, seveda samo njih ohóla »genty«, ki se o posebnih prilikah tudi »spaćeno« oblači v salonsko opravo, v frak in klak in razne uniforme, a

kmetiški narod vsega tega spakovanja res nič ne pozna. — Vse to sem skoraj do pičice enako že zadnjič raztolmačil, a da moram sedaj zopet ponavljati, nisem sam kriv.

Celo drugače pa si je tolmačil postanek »spaçene« govornice naše inteligencije Baudouin de Courtenay, in baš njegova duhovita razlaga je imponirala našim ljudem toliko, da so se tistega mnenja oklenili kakor kake dogme, in tudi v »Slovenskem pravopisu«, kakor smo že zadnjič omenili, straši dogma o »spakujoči«, »tuji«, »prisljeni« govornici.

V »nekaterih opazkah ruskega profesorja«, ki jih je objavil Baudouin de Courtenay v »Soči« l. 1872. in 1873., se nahaja tudi ta-le pripomnja: »Ta prikazen, da se Slovenci tako radi poslužujejo drugih jezikov, dokazuje med drugim to, da, kakor potomki sužnjev, niso se še mogli odvaditi robote in hlapčevanja tujcem. — Saj celo nekateri vneti Slovanje med Slovenci sramujejo se svojega domačega slovenskega jezika, čislajo ga za »gmajn špraho«, ter, če le znajo, naprimer, po hrvatsko, rabijo v razgovoru hrvatski jezik. Če ga pa znajo premalo zato, da bi ga mogli svobodno rabiti, vsaj mešajo v svojo slovenščino mnoge hrvatske in druge inoslovanske besede, izraze in forme. Drugi pa, če ne delajo ne enega ne drugega, vsaj predelavajo po svoje slovenski jezik ter si sestavljajo svoj čisto osebni jezik. To se poteguje med drugim na te gospode, ki govorijo preveč »pravilno«, izrekaje vse, »kakor je zapisano«, na primer / na koncu besedi (rekel, delal, kozel, i. t. p.), na mesti česar navadna slovenščina ima *u* (rekeu, delau, kozeu i. t. p.).«¹⁾

Če bi bilo Baudouinovo domnevanje in tolmačenje utemeljeno, potem bi bili vsi kulturni narodi »potomki sužnjev«, kajti vsi njih olikanci se po šolah, glediščih itd. pačijo ali po Baudouinovo »preveč pravilno« izrekajo. Sicer pa je Baudouin de Courtenay med tem časom menda že opustil svojo hipotezo o »potomkih sužnjev«, kajti v pismu do o. Stanislava Škrabca iz l. 1900. (gl. Cvetje, XVII. 12) pač še vedno vztraja pri svojem nazoru o »spakovanju«, toda sedaj ima zanj to »navlaščno« kvarjenje jezika »dekadentični« značaj.

Torej k zgoraj omenjenemu lepemu številu častnih priimkov lahko pridenemo nov epitheton ornans: Dekadenti! Čudno, da ga je prezrl g. dr. Štrekelj »Gigerl« in »dekadent«, kako se to lepo ujema! —

¹⁾ Na str. 35. ponatiska iz »Soče« (Gorica, 1873).

Iz Baudouinovega pisma navaja o. Stanislav na mestu rečenem tudi še ta-le stavek: »A ne da se vendar ovreči, da tisti jezični dekadenti delajo mnogo škode in motijo naravne pojme«.

Grozno! »Naravno pojme motijo!« No, menda sam gospod Baudouin de Courtenay ne meni tako hudo, in izraz o motenju naravnih pojmov« je v naglici (v pismu!) napravljen in nekoliko pretiran. A oglejmo si škodo, ki jo dekadenti delajo, malo поблиže. Pred vsem je treba pomisliti — na kar sem že zadnjič opozoril — da »beseda ni konj«, da boji, ki jih bijemo nasprotniki in zaščitniki »Pravopisa«, so manj ali bolj le papirnati, in na razvoj naše narodne prosvete in blagovitosti stokrat močnejše vpliva realna naša politika s svojimi uspehi in neuspehi nego vse naše črkarske pravde.

Vsa škoda, ki jo delajo dekadenti, razvijajoč po svojih, v našem razgovoru označenih nazorih knjižni jezik in njega izreko v šoli, gledališču itd., je pač ta: V novodobnem dekadentskem jeziku in njega ortopediki se zabriše — to treba priznati — marsikatera finoča pristne narodne govornice in izreke, recimo, iz nevednosti in sistemoljubja — sit venio verbo!! — izenači se in zatre marsikatero tanko razločevanje glasov, akcentov, besednih oblik iz gole komodnosti ali krivim analogijam na ljubo; kujejo se često nerodno nove besede in rečenice na škodo pristnim domačim iz edinega vzroka, ker so le-te neznane itd. itd. Res je, da sta tako nastala knjižni jezik in njega izreka brezbarvna, po možnosti uniformirana, oropana vseh dialektičnih primesi, vseh tistih »častitljivih« starin, po katerih so baš narečja tako dragocene, neizčrpne zakladnice učenim lingvistom, a knjižni jezik in knjižna izreka sta jim neinteresantna, nevredna opazovanja, kakor pitome rastline, požlahtnjeno sadno drevje in umetelno vzgojene rastline nič ne zanimajo učenih botanikov. Vse to je res; res je pa tudi, da šele po tisti brezbarvni knjižni obliki in izreki postane jezik toliko lahek in prozoren, da se ga je možno naučiti v šolah in celo iz knjig in to tudi tujcem in onim napol iznenarodelim domačinom, ki nimajo prilike občevati s priprostim, nepokvarjeno govorečim narodom. — Še l. 1895. je napisal g. ravnatelj Levec v životopisu Levstikovem te-le besede: »Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani tako razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz narodnih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljovati, še močnejše, nego se čuti dandanes«. (Levstikovi zbrani spisi, V. 314.). Tisti knjižni razvitek, ki je Levcu na misli, s katerim se ponašajo drugi jeziki, a naš baje še ne, je baš ustvaritev in ustanovitev tistega

sicer brezbarvnega, zato pa tudi prozornega in za učenje netežavnega knjižnega jezika. Tako se tudi mi in drugi Nenemci v Avstriji učimo brezbarvne, obrušene nemščine; a kadar pridemo v dotiko z rojenim Nemcem kateregakoli narečja, šele čutimo, koliko nam še manjka do znanja pristne popolne nemščine; toda — kar je glavna reč — razumemo se in izhajamo s tisto šolsko nemščino povsod, koder bivajo Nemci. Le po tem načinu si razširijo jeziki svoj obseg in svoje območje; izgube sicer mnogo pristnosti in čistote, pa preokračajo ozke meje prvotnega območja.

Ne da bi si domišljevali ali stremili za tem, da bi se slovenščina oblastno iztegovala preko svojih skromnih mej, in ne da bi se trudili tujcem olajšati učenje našega jezika s tisto lahkotno šolsko slovenščino, toda le-ta nam je vendarle potrebna, potrebna za vse one narodne, recimo, meščanske sloje, katerih rodoljubje je iskreno in trdna opora naši narodni organizaciji, a njih govorica je po dolgotrajnem vplivu nemščine še vedno dosti pokvarjena in pomanjkljiva. Zajemati naravnost iz narodovih ust premnogi naši rojaki po mestih in trgih poleg najboljše volje ne morejo, a tisto šolsko slovenščino si lahko prisvoje. Le na ta način je možno in se v istini že dogaja, da se nam pisatelji in pesniki rekrutirajo tudi iz »gosposkih« krogov, a ne samo iz kmetiškega naroda kakor nekdam.

No, sedaj vemo, v čem obstoji vsa škoda, ki jo delajo jezični dekadenti. Prav primerno jo lahko označimo v podobi tako-le: Kakor umetnost vrtnarjeva nič ne more nahuditi večnim zakonom prirode, kakor pitome rastline nikdar ne bodo izpodrinile samoraščih dreves in zelišč, takisto knjižni jezik, četudi dekadentskega značaja, nič ne škodi naravnemu razvoju narečij; le-ta so in ostanejo takisto kakor prirodne rastline neizčrpni viri in predmeti jezikoslovne, oziroma prirodopisne vede.

(Konec prihodnjič.)

Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek.

Spisal V. Bežek.

(Koniec.)

ed onimi točkami torej, glede katerih se je uprla olikana govorica narodni, je zlasti tudi trdi *l*. Narodni »gigerli«, »negodna gospoda« in »slabo poučeno učiteljstvo« so si odločili za elanje. Poskusimo dokazati, da je bila ta odločitev celo naravna.

Pomisliti moramo, da je bilo treba ob našem narodnem preporodu dokazati, da je možno tudi v našem jeziku govoriti »gospodski«. Ali se ni tačas našim ljudem, ki so ustanavljali »gospodsko« izreko, sama ob sebi vsiljevala misel, da se je trdi *l*, ki se je od početka našega slovstva vedno tako pisal, izprva tudi tako izgovarjal, t. j. čisto, kot pravil, a trda njega izreka da je poznejša pokvara, kateri se književna izreka ne sme vdati, kakor se mnogim drugim ljudskim dialektičnim novotarijam po pravici ne vda. To domnevanje je nadalje dobilo izdatno oporo v tem, ker nekateri Slovenci in Slovani še vedno čisto izrekajo tisti *l* ob koncu besed in pred soglasniki in poluglasniki. In med onimi Slovani, ki čisto izrekajo *l*, so bili takrat in so še dandanes Čehi, naši tedanji politični voditelji in vzorniki. Nasproti pa ni bilo tačas nobenega učenjaka, ki bi bil našo gospodo poučil, da tisti *l* se je že v 16. stoletju trdo izrekal, da je sploh trda izreka tistega *l*-a pristno slovanska, in takisto pristno slovanski da je prehod trde izreke v *v*, a prehod v čisti *l* da je pripisovati nemškemu in italijanskemu vplivu. Le-to razodetje se je izvršilo — žal! — nekaj desetletij prepozno; kajti med tem časom se je elanje s pomočjo »slabo poučenih učiteljev« in drugih kvariteljev našega jezika »zašvojilo ali priposestvovalo« pravico do eksistence ter med »oholo gentry« tako ukoreninilo, da ga tudi oficialna potrditev »Slovenskega pravopisa« več ne izkorenini! Novodobni »usus«, kakor smo ga gori označili, je pribavil elanju — zlasti tudi s pomočjo novodobne šole — trdno »posestno stanje«, glede katerega tudi velja Bismarckov opomin: »Quieta non movere!« In to tem bolj, ker je v naših narečjih »zlasti ravno glede izreke raznih elov še marsikaj ne zadosti znanega« (Cvetje XIX, 4), in zaščitniki ewanja sami med seboj v posameznih slučajih niso edini, ali jih je treba *e*lati ali *e*vati.

* * *

»Gigerlom«, ustvarjajočim gosposko govorico, tudi niso več uga-
jala kmetiška krstna imena (France, Janez, Jože, Blaž, Tomaž . . . Neža,
Špela, Urša), in kakor z elanjem so se hoteli tudi s krstnimi imeni
odlikovati mimo kmetiškega naroda. In gigerlom je celo na pomoč
priskočil — Stritar. V klasičnem članku »Slovenska imena« (Dunajski
Zvon 1876, str. 365. sl.) je dokazal, da slovenskim pisateljem, ki
hote ustvariti pač tudi nekaj takega slovstva, ki ne bi bilo zgolj za
»kmetiški narod«, ni možno izhajati z Uršami in Štefeti, in da si
moramo junakom in junakinjam primerna imena izposojevati najprej
od svojih južnih bratov in sploh od slovanskih plemen, in v sledeči
številki na str. 381.—384. istega letnika je podal »lepo število slo-
vanskih imen, da jih bodo naši pisatelji imeli na izbero za vsako
potrebo.« In kako so se Slovenci »po opičje« poprijeli te gigerlske
misli! Skoraj da se je uresničilo Stritarjevo prorokovanje, »da bode
Milan za plugom stopal in seno bo grabila v belih, zavihanih rokavih
lepa Grozdana«; skoro so bili izginili tisti Frideriki, Otoni, Viljemi,
Roberti, Teodorji, Rihardi, Viktorji, katerih je preje kar mrgolelo v
naših meščanskih krogih, tudi najkonservativnejši Jožeti in Franceti
so se bili prelevili v Josipe in Frane. Toda slava gigerlskih svet-
nikov ni trajala dolgo; niso našli usmiljenja pred obličjem zaščitnikov
»Slov. pravopisa«, in z isto brezobzirnostjo, s katero so le-ti izbacili
»Slovana«, češ, da je češki, in ga nadomestili s »Slovenom«, a »Slo-
venca« bi najraje nadomestili s starim zadovoljnim »Kranjcem«,
takisto so tudi brez okolišev strmoglavili Josipe in Frane, a na njih
mesto zopet postavili častitljive Jožefe in Frančiške ter v Jožefe in
Frančiške prekrstili celo take mrtvece, o katerih vemo, da bi se v
grobu preobrnili, ako bi znali o tem novem anabaptizmu (prim.
Frančiška Erjavca, Frančiška Cimpermana, Frančiška Levstika v Jo-
sinovem in Ganglovem »Drugem berilu«). — Zakaj smo omeniti to
črtico iz najnovejše zgodovine našega knjižnega jezika? Ker je pre-
značilna za navidezno konservativnost naših nasprotnikov. Doba
narodnega probujanja jim ni nič, ker je »premajčkena«, in preime-
nitna faktorja narodnega preporoda, narodna šola in narodno časopisje,
sta jim takisto nič, ali pa sta jim — kar je še slabše — pa-
čitelja in rušitelja onih jezikoslovnih zakonov, ki so se pojavljali v je-
ziku našega kmetiškega naroda v dolgi tristoletni dobi — narod-
nega mrtvila.

* * *

Vsa naša razprava se zlasti suče okolo pojmov »pišočih mas« in »pravopisne rabe«. Po pravici! Z opredelitvijo teh pojmov je sploh celo pravopisno vprašanje, t. j. uredba današnjega pravopisa (in pravorečja!), iztrgano kompetenci in oblasti učenega jezičarstva in zgodovinskega pravopisja. In tu sem popolnoma v soglasju s Štrekljevim naukom, češ, da slovničarji nimajo pravice, predpisovati narodu novih pravil, kako naj govori, ter ta nauk po pameti raztezam tako-le, da učenjaki-pravopisci nimajo pravice predpisavati narodu novih pravil, kako naj piše. Razložek v naju nazorih je le-ta, da je po mnenju Štrekljevem samotvorec i jezika i pravopisa narod, t. j. kmetiški narod, a po mojih mislih so tvorilci pravopisa pišoče mase, katere se pa ne sestavljajo iz kmetiškega naroda, ki skoro nič ne piše, ampak iz »ohole gentry«, iz »negodne gospode«, iz »slabo poučenih učiteljev« in drugih od g. dr. Štreklja in o. Škrabca zaničevanih slovenskih razumnikov.

Če je pa res, da so »pišoče mase« takisto tvorilke pravopisa, kakor je celokupni narod tvorilec jezika samega, tedaj učeni pravopisci pri pravopisu res nimajo drugega posla nego jezikoslovci pri jeziku, t. j. registrirati zakone, katere pišoče mase delajo, takisto ne hote in ne vede, kakor jezikotvorni narod dela jezikoslovne zakone.

A načela, katera instinktivno, po prirodni sili slede pišoče mase, so: konservativnost, prirojena duševna »vis inertiae«, ki zabranjuje vsako nepotrebno in lahkomiselno novoto; stremljenje po pravopisni edinosti in enoličnosti, ki jo zlasti pospešujejo mnogo razširjeni in mnogo čitani časopisi, nadzorjuoč drug drugega, in naposled težnja po preprostosti, ki postaje tem bolj intenzivna, čim manj je pisateljevanje zgolj igračkanje in rodoljuben šport, čim bolj ustreza istinitim potrebam, čim bolj sta pisateljem jezik in pravopis zgolj sredstvi za dosego realnih (političnih, verskih . . .) namenov.

Vpoštevajoč vse te momente, lahko rečemo, da pravopis kakor jezik se dela sam, se organski razvija sam ob sebi, in da učene pravopisne skupščine res nimajo druge naloge nego izpremembe, izvršene po pišočih masah, konstatirati ter jih za šolsko in uradno rabo priporočiti.

Po vsem tem je upravičena in utemeljena trditev, ki sem jo že zadnjič izrekel, da se je pri nas pravopisna raba izza narodnega prepورا celo pravilno razvijala, in da so se naše pravopisne težnje

pomikale v povoljnem konservativnem tiru, in da po pravici očetu Škrabcu lahko očitamo isto, kar oponašajo Nemci svojemu Grimmu, češ, da je, poudarjajoč etimološko in zgodovinsko stališče (v pravopisu), spravil v nevarnost s trdom pridobljeno (pravopisno) edinost.¹⁾ A Grimm je naposled sam spoznal, da izpreminjanje udomačene pravopisne rabe je nasilstvo in provzročuje zmešnjavo; češ, nihče se ne mara mučiti z malenkostmi.²⁾ Naj bi tudi naš Grimm skoraj prišel do enakega spoznanja ter izrekel enake rešilne besede!

* * *

Da s temi svojimi nazori o pravopisju, ki se zde seveda gg. nasprotnikoma heretiški, oziroma »iz prsta izsesani«, nisem osamljen, nego sem v dobri družbi, naj dokažejo nekateri citati iz članka: »Die orthographische Frage«, ki ga je objavil v »Novi Preši« z dne 13. aprila t. l. na str. 17. Jakob Minor, vseučiliški profesor, ki ima med germanisti pač tudi nekaj ugleda. Jakob Minor piše na navedenem mestu med drugim tako-le:

»Navzlic vsem tem protislovjem in nedoslednostim našega pravopisa (v prejšnjih odstavkih navedenim) bi bilo vendar zelo napačno misliti, da v vsem tem ni nič zmisla, in da v tej zmešnjavi ni zaslediti nobenega pravila. Kdor primerja knjige zadnjih treh stoletij, ali kdor motri tudi samo razvoj našega pravopisa v zadnjih petdesetih letih, izza dobe prvih pravopisnih skupščin, ta spozna na prvi pogled, da se tu vendar pojavlja neki zakon, namreč zakon neprestano se razvijajoče priprostosti. (»das Gesetz der fortschreitenden Vereinfachung«). Kakor jezik tako se tudi pravopis (Schrift«) ne razvija po logični poti, temuč si ubira svojo pot skoz nedoslednosti in protislovja. Pravopis se ne dela, nego se sam razvija (»Sie — t. j.: die Schrift — wird nicht gemacht, sondern sie wird«).

Kaj nas tedaj uči zgodovina našega pravopisa?

Prvič: Da ni zgodovinski kakor n. pr. angleški, da se marveč razvija vzporedno z jezikom; torej ne bi bilo samo nespametno, obujati od mrtvih davno izumrle glasovne in besedne oblike, ampak

¹⁾ »J. Grimm, der berühmte Altertumsforscher, wirkte auf die deutsche Orthographie insofern keineswegs günstig ein, als er durch Betonung der Abstammung der Wörter, überhaupt des historischen Standpunktes in der Orthographie die mühsam errungene Einheit wieder gefährdete.«

²⁾ »Veränderung üblicher Wortschreibung führt etwas Gewaltames und Störendes mit sich; niemand behelligt sich gern mit Kleinigkeiten.«

naš pravopis se tudi sploh upira neoporečni ustanovitvi. Nobena skupščina torej ne more pravopisa trajno ustanoviti. Vedno in vedno bode zopet treba pravopis bolj priprost narediti, in ta potreba se bode pojavljala v individualnih posamičnostih. Tudi v bodoče se bodo morale zdajpazdaj sestati skupščine, »na znanje vzeti« one posamične pojave, jih uvrstiti med pravopisna pravila ter jih uvesti v šolo.

Drugič: Ker se ne da nobeno načelo dosledno in logično izvesti, se more smatrati kot pravopisni napredek samo to, kar pospešuje pravopisno priprostost. Priprostost bodi pravopisu najvišji smoter.

Tretjič: Tudi pravopisni teoretiki so že izdavnata uvideli, da je vsako nasilno vplivanje na razvoj pravopisa brezuspešno. Niti dosledni branitelji fonetiškega niti dosledni zagovorniki zgodovinskega pravopisnega načela v zadnjih pravopisnih skupinah niso imeli več pristašev . . .«

In kako liberalno stališče zavzema v pravopisnem vprašanju citirani nemški učenjak nasproti tesnosrčno - zgodovinskemu naših patentiranih pravopiscev! Ne le, da računa prav kakor mi z novodobnimi kulturnimi faktorji, kakor je n. pr. šola, ki je Škrabcu in Štreklju zgolj pačilka kmetiškega jezika, ampak odpira nam v zaključku omenjenega članka, vpoštevajoč posledice elektrike in modernega prometa, široko perspektivo tudi na pravopisnem polju: »Kako daleč še zajde naš pravopis, stremeč po priprostosti, in kakšen bode njega konec, kdo ve? Fonetiškemu načelu se bo sicer približeval ali nikdar se ne bode ž njim strnil. Hitroživi, ekonomski naši potomci najbrže ne bodo več posameznih glasov izraževali, ampak samo slike posameznih besed s kolikor možno priprostimi značili. Ozir na čas in denar bode še bolj nego dandanes tiral pravopis do priprostosti. Kakor so vplivale na slog našega časa brzjavke, dopisnice in razglednice, takisto se pravopis ne bode mogel odtegniti vplivu brzega prometa. Morda izbacnejo naši prapravniki celo samoglasnike iz pravopisa kakor Hebrejci, ali pa se navadijo čitati »Novo Prešo« v stenogramih. A srečni učenci, katerim se bode učiti samo pravil, a ne tudi izjem!«

* * *

Mojemu predlogu glede pravopisne ankete je dr. Štrekelj tako-le odgovoril: »Anketa, ki jo predlaga g. profesor Bežek, se mi zdi pri nas dandanes nemogoča, ker je prezgodnja in še niso niti znanstveno

niti s praktičnega stališča popolnoma prerešetana niti mnoga druga vprašanja, ki se tičejo pravopisa. Kaj neki bi nam pomogla anketa, na kateri bi se morda v enem dnevu pri čaši piva razglasila z glasovanjem znanstvena laž za resnico, ali na kateri bi jezični dr. Žveplo o vtemeljenih dvomih, ki bi se pokazali zjutraj prvega dne, referiral že takoj istega dne popoldne v dveurnem govoru, kajpada brez »natrpanih« dokazil, v tem, ko bi potreboval drugi preiskovavec, ki ni dr. Žveplo, tedne in mesece, da sme sodbo izreči o teh dvomih?»

Na take razloge je pač odgovor lehak. Ako je anketa nemo-goča zategadelj, ker še mnoga vprašanja, ki se tičejo pravopisa, niso niti znanstveno niti s praktičnega stališča popolnoma prerešetana, kako je bilo potem mogoče sestaviti »Pravopis« posamezniku ali nekaternikom, in kako morejo potem le-ti zahtevati njega oficialno potrditev in oktroa njegovih pravil, izmed katerih so nekatera celo preporna, kakor n. pr. § 11. »Slov. pravopisa« o izreki l-a pred soglasniki, na koncu besed in tudi pred poluglasnim e, ko je tudi po sodbi očeta Škrabca samega »zlasti ravno glede izreke raznih elov še mariskaj (sic!) sploh ne zadosti znanega«.

Duhovitemu dovtipu o dr. Žveplu pa to-le odgovarjam: Če bi se anketa vršila tako, kakor si jo menda umišlja g. dr. Štrekelj, da bi se v njej v brezkončnih debatah razpravljalo, ali se sme in zakaj se mora izrekati, dêw, dariw, kobiw, igaw, metaw, dékew, spaw, stoup, pouk, poukownik Vouga, Uraw (= Volga, Ural) ... in katere diftonge treba uvesti v knjižno izreko itd. (prim. zadnje št. Cvetja!), potem bi poleg patentiranih pravopiscev gotovo tudi dr. Žveplo imel dovolj posla v skupščini in izven skupščine. Če pa priznamo, da take pravopisne ankete nimajo druge naloge, nego da po besedah J. Minorja »od časa do časa pravopisne izpremembe konstatujejo, jih uvrste med pravopisna pravila ter jih izroče šolski rabi,« potem se nam mora zdeti dovtip na dr. Žvepla jalov in neslan.

* * *

Predno zaključim svoj odgovor na odgovor, še par besed na očitjanje, s katerim je g. dr. Štrekelj pričel svojo brošurico, hudujoč se nad menoj, zakaj da sem trdil brez jasnih dokazov, da je vsa pravopisna akcija zavožena, ko se je poglavitni boj dozdej bil vendar samo o vprašanju »rākāl — rékɔw« in o vprašanju »bralec — bravɔc«

in so vsa druga obravnavana vprašanja manjšega in bolj postranskega pomena.

Na to bodi moj odgovor kolikor mogoče jasen in kratek. Pravopisno akcijo sem smatral in smatram še za zavoženo: Prvič, ker je »Slovenski pravopis« oprt na pravopisna načela Škrabčeva, ki se mi zde kriva; drugič, ker je »Pravopis« tudi brez ozira na načela sam ob sebi kot knjiga, kot učni pripomoček pomanjkljiv takisto v »Pravilih« kakor v »Slovarju«, kar se je že parkrat povedalo; in tretjič, ker je vprašanj, okolo katerih se bije glavni boj, res samo dvoje, a to dvojno vprašanje je tako dalekosežno, da zasekava globoko v bistvo pravopisa in pravorečja, in zlasti od načina, kako se reši vprašanje »rākäll — rékьw«, je bistveno zavisen kolorit knjižne izreke. To so živo občutili udeležniki Prešernovega slavja, ki ga je napravila Matica Slovenska v Narodnem domu, ko jih je slavnostni govornik ogovoril v »stari, nepopačeni izreki kmetiškega naroda.« Izmed udeležencev, ki so bili seveda v veliki večini »gigerli«, se jih je takoj oglasilo več nego sto: »Le-ta nam županil ne bo!«

Post-scriptum uredništva. Na besede g. drja. Štreklja, adresovane na strani 575. in 576. »Doma in Sveta« na urednika »Ljublj. Zvona«, samo to-le! Podstava književnega jezika je živi govor narodov, in glavno sodbo imajo o jeziku ustvarjajoči pisatelji, pesniki, novelisti in žurnalisti ter stilisti sploh, bodisi leposlovni ali znanstveni. Filologi, leksikografi in slovničarji hodijo za to »pišočo maso« in registrirajo fakta ter abstrahujejo iz konkretnih oblik jezične zakone. Ruski profesor Ljapunov, ki je bil po leti v Ljubljani in je čital dotično mojo opomnjo pod črto na strani 401. in 402. »Lj. Zvona«, mi je pritrdil, da imam popolnoma prav, ker drugače niti biti ne more.

Zastran **oj**-a (pri ženskih substant. na -a), ki ga je priporočal sam Levstik, vem samo toliko, da se glasi čisto tako kakor ruski оѣ. G. dr. Štrekelj mi mora to verjeti, ker se ta **oj** govori v mojem rojstnem kraju na Štajerskem, in ker sem ga slišal ravno tako izgovarjati od Rusov, potujočih po naših krajih, in letos na Ruskem samem. Mene nič ne brigajo razne morebitne etimološke zvižaje, jaz samo konstatujem, da sta si po izgovoru naš **oj** in ruski оѣ popolnoma enaka, torej je naš **oj**, ki ga govori pol milijona Slovencev, isti kakor ruski. Zato tudi ni bilo dosledno, da je gospod prof. Levec to obliko v svojem »Pravopisu« kar a limine odklonil. Dočim namreč navaja pri moški deklinaciji (n. pr. gen.: gráda, gradú, gradá, gradóva in instr. plur.: z grádi, gradmí, gradovi . . .) po več varijant in jih smatra torej za enakovredne ter dopustne, noče o **oj** ѣ — nič slišati, ker ga a priori odbija; samo v poeziji ga izjemoma še tolerira. Meni se to, oprostite, ni zdelo dosledno. Ali so štajerski Slovenci tudi našim filologom že — »fremdes Gebiet«? Da je ta **oj** v resnici blagoglasen, ve tisti, kdor se peča z ruščino, in kdor je že slišal govoriti ruski jezik, ker Rusi, kakor poudarjam, izgovarjajo svoj **oj** ravno tako kakor štajerski Slovenci. Kaj pa je jezično blagoglasje, v tem vprašanju nam seveda ni merodaven Kopitar, saj mora g. dr. Štrekelj vendar vedeti, kako je sodil o estetiki Kopitarju sam

— Prešeren! Kette je imel fin čut za blagoglasje v stihih, zato je često rabil **oj**, čeprav je Notranjec. Obvelja li **oj** v moderni slovenščini ali ne, od tega seveda ni odvisna bodočnost našega naroda, ne vrednost naše literature, ker sploh posamezne slovniške oblike ne odločujejo ničesar. Samo za znanstveno doslednost, za resnico in pa za blagoglasje gre tukaj, in samo te momente sem hotel pojasniti s svojo skromno opomnjo.

Slepa vera v avtoritete je dandanes anahronizem. A odkar so dunajski filologi iznašli epohalni »bosanski« (!) jezik, smo mi »pišoča masa« postali še bolj skeptični tudi napram filološki »znanosti«.

»Ljubljanski Zvon« je dal prostora profesorja V. Bežka polemikama, ker sta strogo stvarni in nikjer osebni. Razžaljivih opazk pa, v katerih bi se nahajale nazivke »dr. Žveplo« i. dr., bi vsaj sedanje uredništvo ne bilo sprejelo v naš mesečnik proti nikomur, bodisi naš prijatelj ali nasprotnik. Uredništvo ima pravico, da v polemikah precizuje svoje stališče. Te pravice smo se poslužili. Zato tudi končno mimogrede omenjamo, da se glede elanja ne strinjamo čisto z g. Bežkom in z njegovimi somišljeniki. Slutimo, da »rekel« ne zmaga, nego da obvelja naravnejša izreka »rékəw«. V poziji tudi vzlic novi ortoepski, l-ovski teoriji n. pr. oblike: vil (gen. plur.) -- bil, kristal — dal, pil — sil, rekel — dekel, šel -- modél . . . niso prave rime.

Aškerc.

Moje tiho hrepenenje . . .

Moje tiho hrepenenje
spet se mi je prebudilo
in je pohitelo v daljo
z brzo, neumevno silo . . .

Moje tiho hrepenenje
zopet se mi je vrnilo,
prišlo je ko dete k majki,
ki svoj pot je izgrešilo . . .

E. Gangl.

Rdeči nagelj, rožmarin . . .

Rdeči nagelj je umrl,
na prsih mi pripet,
usahnil mi je rožmarin,
od ljubice prejet.

Za nagelj in za rožmarin
ni solnca več nikjer;
umrlo je, prej ko prišel
moj lepi je večer!

E. Gangl.

